

اطلاع رسانی

نشریه فنی مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران

دوره دوازدهم؛ شماره ۳

جامعه اطلاعاتی و توسعه^۱

نوشته: ملوک السادات بهشتی
مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران

کلیدواژه ها

جامعه اطلاعاتی توسعه تبادل اطلاعات فن آوری اطلاعات نظام ملی اطلاع رسانی

چکیده:

برای هم‌نو کردن فرآیند توسعه، تدارک راهنمایی برای تبادل اطلاعات در کشورهای در حال توسعه دارای اهمیت است. نظام ملی اطلاع‌رسانی کشور باید نیازهای اطلاعاتی و حرفه ای پژوهشگران، برنامه ریزان، مدیران اجرایی، مشاوران و گروه های آموزشی را تامین کند.

مقدمه

در دنیای امروز تولید اطلاعات و دانش فنی و کاربرد آن فرایندی است که با دسترسی به اطلاعات طبقه بندی شده و به کارگیری آن در توسعه اقتصادی و اجتماعی نوعی مزیت و برتری شمرده می شود. نتایج تحقیقات، نظریه پردازی ها، آزمایش های راهبردی، شکل گیری مفاهیم، مشاهده ها، فن آوری ها و . . را می توان به شکل های قابل استفاده برای دیگر محققان ارائه کرد.

((دانش آموختگان اطلاعات، کسانی هستند که فراگیری صحیح را آموخته اند؛ آنها که می دانند چگونه باید آموخت، زیرا آگاه ند که اطلاعات چگونه باید طبقه بندی، بازیابی و به کار گرفته شود، به گونه ای که دیگران نیز قادر به آموختن از آنان باشند. اینان کسانی هستند که توانایی فراگیری مستمر دانش را دارند، زیرا همواره قادرند اطلاعات موردنیاز خود را در هر تصمیم گیری به موقع به دست آورند. تحصیل دانش فنی مهارتی است در جهت بقای فرد در عصر اطلاعات و می تواند فرد را از نابودی حتمی در جریان تند و سیل آسای اطلاعاتی عصر حاضر، چه در زندگی شغلی و چه در زندگی شخصی محفوظ دارد)) (بدی، ۱۹۹۰).

((جامعه اطلاعاتی))^(۲) جامعه ای است همراه با خدمات اطلاعاتی رسانه های همگانی که با آهنگی سریع تر از دیگر جوامع و تفوق بر اندوخته های تجربی و دانش محض به پیش می رود؛ جامعه ای

^۱ . ارائه شده در یازدهمین نشست مشورتی ((استینفو))؛ ۱۸-۱۳ اردیبهشت ۱۳۷۶

که ارتباطات، عامل انتقال دهنده واقعی برای ایجاد تغییر و تحول در هر فرد به منظور دستیابی عملی به اطلاعات بی‌حدومرز است و در آن، ارتباطات شبکه اطلاعاتی جهانی، جایگزین سرویس ارتباطات تلفنی جهانی شده و تولید ارزش‌های اطلاعاتی عامل تعیین‌کننده‌ای در توسعه جامعه است.

در ((جامعه اطلاعاتی)) الگوهای سطح زندگی شغلی، اوقات فراغت، نظام آموزشی، و عرصه دادوستد مشخصاً از پیشرفت اطلاعات و دانش فنی متأثر است. این پدیده نشأت گرفته از رشد فزاینده تولید انبوه اطلاعات در طیف گسترده رسانه‌های جمعی است که اکثر آنها نیز به صورت الکترونیکی ظهور می‌یابد (مارتین، ۱۹۹۲).

تاریخچه

از دهه ۱۹۷۰ به بعد در غرب و بویژه در برخی از کشورهای پیشرفته تحولات عظیمی در زمینه اطلاعات و اطلاع‌رسانی صورت گرفته است.

در دهه ۱۹۸۰ کامپیوتر وارد خانه‌ها و ادارات شد، تشکیلات اقتصادی دارای بخش اطلاع‌رسانی گردید و داد و ستدهای جهانی و بین‌المللی در طول شبانه‌روز از طریق شبکه‌های ارتباطی با سرعت بیشتری صورت می‌پذیرفت و عامل تعیین‌کننده‌ای در زندگی مردم به شمار می‌رفت.

در دهه ۱۹۹۰ مردم با ساعات کار کمتر، بازده کاری بیشتری را ارائه می‌دهند و کارهای اداری، بدون تبادل کاغذ صورت می‌پذیرد، درست مانند کلبه الکترونیکی که در این دهه بیش از یک افسانه می‌نماید (فورستر ۱۹۹۲).

طبقه بندی جدید با ویژگی ((فقر اطلاعاتی)) در اثر بروز شکل جدید از برتری طلبی و به شکل غلبه الکترونیکی در عرصه جهانی پدیدار شده است. بدین ترتیب تولد عصر جدیدی به نام عصر اطلاعات در حال وقوع است. در این دوران نه تنها افزایش حجم اطلاعات یا فعالیت‌های مربوط به اطلاع‌رسانی، بلکه تحولاتی که به تغییر ((جامعه متکی به کشاورزی)) به ((جامعه متکی به صنعت)) و پس از آن به ((جامعه متکی بر اطلاعات)) مرتبط می‌باشد، بارز است.

هر چند تعریف ((جامعه اطلاعاتی)) بطور اخص به شیوه اشاره‌ای ندارد ولی آشکارا با جوامع غربی و سرمایه‌داری مرتبط است. جوامع سوسیالیست، با گرایش استبدادی و مطلقه خود نمی‌توانستند عامل شکل‌گیری یک جامعه اطلاعاتی باشند. شاید انبوه اطلاعات و اشاعه آن با فن‌آوری‌های ارتباطی غرب بود که از هم‌پاشی نظام شوروی سابق و کشورهای اروپای شرقی را در پی داشت.

اکنون این خطر وجود دارد که اشاعه و پردازش اطلاعات به میزان بالایی در کنترل عده قلیلی از کشورهای حاکم قرار گیرد و از دست دادن آزادی فکر و تصمیم‌گیری مستقل یک خطر جدی برای کشورهای دیگر جهان است.

بر این اساس در ارتباطات اطلاعاتی بین‌المللی، برتری کشورهای توسعه‌یافته آشکار و صدور اطلاعات آنها بیش از واردات آن از کشورهای دیگر و بویژه کشورهای در حال توسعه و اروپای مرکزی و شرقی است.

در جوامع کنونی مشخصاً به دو زیرگروه ((فقرای اطلاعاتی))^(۳) و ((ثروتمندان اطلاعاتی))^(۴) برمی‌خوریم. از این رو زمانی که جریان اطلاعات در جامعه از تحرک بیشتری برخوردار شود، آنهایی که از وضعیت اجتماعی و اقتصادی بالاتری بهره‌مندند، سریع‌تر از قشر ضعیف این اطلاعات را تصاحب می‌کنند.

در نتیجه با رشد تمایز اطلاعاتی، تبعیض میان طبقه برتر سیاسی - اقتصادی و علمی و اقشار مادون آن رو به فزونی خواهد گذاشت.

با توجه به خطرات ناشی از حاکمیت سرمایه داری در دهه پایانی قرن بیستم، لیون (۱۹۸۸). با وقوف به این امر که نظارت بر فن آوری های اطلاعاتی می تواند در آینده مسئله ساز باشد خطر تمرکز قدرت در جوامع اطلاعاتی را گوشزد می نماید. ((لیون)) توسعه بخشی اطلاعات در اقتصاد نوین نظر مساعدی ندارد، زیرا نه تنها تخصیص بسیاری از مشاغل بر پایه اطلاعات را امری مشکل زا می داند بلکه با متکی شدن تمام زوایای فعالیت ها بر اساس اطلاعات، جریان تفکیک مشاغل به طبقات اطلاعاتی و غیراطلاعاتی، مشکلات و تردیدهای فراوانی را به دنبال خواهد داشت.

معیارهای جوامع اطلاعاتی

۱- معیار اقتصادی

به عنوان اولین معیار و وسیله ای برای پیشرفت به سوی جامعه اطلاعاتی، می توان ((اطلاعات اقتصادی)) را نام برد که ناشی از تحولات اجتماعی و اقتصادی از سال ۱۹۶۰ تاکنون می باشد. پژوهش‌هایی که ((ماخ لوب)) و ((پورت)) در این زمینه انجام دادند منجر به نگرش های تازه ای به نقش اطلاعات در اقتصاد کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته شد، مفهوم یک مبحث جدید اطلاعاتی که نشانگر اقتصادی گذرا از حالت اولیه یعنی اقتصاد متکی به ((کشاورزی)) به اقتصادی متکی به ((صنعت)) و سپس متکی به ((اطلاعات)) است. و این منجر به توصیف عناصر تشکیل دهنده اقتصاد با عباراتی چون: ((صنعت اطلاعات))^(۵)، ((بازار اطلاعات))^(۶)، و ((کارکنان اطلاعات))^(۷) شد که امروزه وارد زبان روزمره شده اند. همین مسئله سبب بروز تحولاتی در ساختار ((اشتغال))، به صورت گسترش مشاغلی در زمینه های خدمات شخصی، بازرگانی، آموزشی، بهداشتی، ارتباطی و مالی شده است. بر اساس اظهارات ((یونشر)) (۱۹۰۰) عامل اصلی در اطلاع رسانی، رشد بوروکراسی و نیروی انسانی غیرمولد ناشی از پیشرفت صنعتی بود که سبب افزایش پیچیدگی اقتصادی، گرایش به تخصص لازم در هر رشته، و در نتیجه به کارگیری متخصصان اطلاع رسانی گردید.

۲- معیار فن آوری

ما در عصری قرار داریم که در تمامی جوامع در زمینه های مالیاتی، امنیت ملی، ثبت اسناد، کارت اعتباری، پزشکی و غیره اطلاعات به صورت رقومی عرضه می گردد و با توجه به شرایط امنیت ملی و بین المللی و از طریق به کارگیری کامپیوتر و ارتباط آن با ماهواره های دفاعی و سیستم های پیش‌آگهی دهنده تا سیستم پیشگویی شرایط آب و هوایی و دریانوردی، اطلاعات لازم در دسترس قرار می گیرد. اگر چه پیشرفت فن آوری به خودی خود شرط کافی برای نیل به جامعه اطلاعاتی نیست، اما یک پیش نیاز ضروری شمرده می شود. کلید چنین پیشرفتی در میزان تفکیک پذیری این فن‌آوری‌ها از زندگی روزمره شهروندان و کاربرد آنها نهفته است. تحقیق انجام شده توسط ((هلال))

(۱۹۹۳) نشانگر کاربرد وسیع فن آوری های پیشرفته شامل رایانه های نوری، متخصصان خبره، و نظام اطلاع رسانی مبتنی بر دانش فنی و کتابخانه های الکترونیکی در سال های پس از ۲۰۰۰ می باشد. همچنین خدمات اطلاع رسانی که پیامد تحولات آگاهانه اجتماعی است به شکل آموزش از راه دور شبکه

های اطلاع رسانی، کنفرانس های خبری از راه دور، و دادوستد و بازاریابی از طریق شبکه های رایانه ای رواج می یابد.

۳- معیار اجتماعی

تحول اجتماعی مبتنی بر اطلاعات، شامل تاثیر آزادی تدوین قانون حاکم بر مبادله اطلاعات می باشد که در آن ایجاد شبکه اطلاعات و ارتباطات الکترونیکی می تواند به تجدید حیات خانواده و جامعه منجر شود. انزوای قشر دارای فقر اطلاعاتی در جامعه الکترونیکی با شکل گیری مجدد قشر محکوم و ضعیف در جامعه اطلاعاتی که توسط کارفرمایان استثمار می شوند و نادیده گرفتن حقوق این قشر در انعقاد قراردادها بار دیگر به شکل جدیدی بروز می نماید. ((ماسودا)) (۱۹۸۵) به طرح جامعه اطلاعاتی می پردازد که در آن محور اصلی ارزش های اطلاعاتی بر ارزش های مادی غلبه می کند و در اقتصاد این جامعه، سرمایه اطلاعات و دانش فنی بر سرمایه مواد برتری می یابد.

۴- معیار سیاسی

تمرکز قدرت، نفوذ سیاسی و تحولات اجتماعی ناشی از اطلاعات دلیل آشکاری بر مزایا و منافع ایجاد یک قطب اطلاعاتی است که سبب تغییرات بنیادین سیاسی از طریق پوشش خبری (نظیر آنچه در شوروی سابق و بلوک شرق رخ داده) می باشد. چنانچه پخش آخرین رویدادها از طریق رسانه های همگانی را از نظر ((فقر اطلاعاتی)) و ((غنای اطلاعاتی)) بنگریم، پیامد آن، تبدیل جامعه جهانی به دو گروه مخاطبان منفعل و صرفاً مصرف کننده و رسانه های جمعی از یک سو، و شمار قلیلی از کشورهای برتر و نیز افراد سرآمد کشورها و تولیدکنندگان فعال و کاربران اطلاعات الکترونیکی از سوی دیگر خواهد بود.

۵- معیار فرهنگی

بسیاری از ناظران گرایش به دیدن نشانه های تحول در ارزش های فرهنگی به دنبال پیشرفت جامعه اطلاعاتی دارند، اگر چه باید خاطرنشان کرد که جوامع مختلف عکس العمل های متفاوتی در برابر حضور فن آوری های پیشرفته دارند و حتی فرهنگ جهانی الکترونیک مستعد پذیرش تاثیرات محلی و ملی است. در حقیقت آنچه در حال وقوع است توسعه و تعامل گسترده فرهنگ ها است، نه به اصطلاح فرهنگ نوپایی که تحول و تغییر اساسی شیوه زندگی را در سراسر جهان به دنبال داشته باشد.

همواره خطر استیلای یک فرهنگ وجود داشته است، فرهنگی مبتنی بر ارزش های مادیگرای غرب که جایگزین ((فرهنگ بومی)) شود و جهانی را در اثر فقر فرهنگی به پوچی گرایش دهد. اگرچه ممکن است یک خبر، عکس العمل های متفاوتی را در کشورهای مختلف ایجاد کند، لیکن نادیده انگاشتن تاثیرات بالقوه سوء جریان جهانی اطلاعات بر روی هویت و تنوع فرهنگی کشورها، امری خطرناک شمرده می شود، زیرا ممکن است منجر به پذیرش فرهنگ هایی شود که تاکید بیشتری بر بی پروایی و صراحت در تبادل اطلاعات گوناگون و بویژه مبادله متمرکز اطلاعات در زمینه های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی دارند:

۱- فرار مغزها که منجر به مهاجرت مهندسان و محققان کشورهای در حال توسعه به کشورهای صنعتی و توسعه یافته می گردد و بهترین متخصصان کارآمد در زمینه علوم و فن آوری به کشورهای ثروتمند غرب مهاجرت می کنند. کشورهایی که این نیروها را از دست می دهند و بدین ترتیب سطح فن آوری آنان نیز تنزیل می یابد.

- ۲- راهبردهای مدرن سازی در کشورهای جهان سوم غالباً منجر به افزایش بدهی های خارجی، بهبود ارتباطات راه دور بین المللی به جای توسعه شبکه اطلاعاتی و مخابراتی بومی می گردد.
- ۳- شرکت های بزرگ مخابراتی در روابط بازرگانی با شرق، تنها برای ایجاد رقابت ناسالم محلی تلاش می کنند و در این راستا توسعه ناهماهنگ اجتماعی را در فضای ارتباطات راه دور ایجاد می نمایند.
- ۴- اطلاعاتی کردن جوامع در حال توسعه موجب تضاد آشکار میان ((فقراى اطلاعاتى)) و ((ثروتمندان اطلاعاتى)) می گردد.

میزان و کیفیت اطلاعات موردنیاز برای برنامه ریزی و مدیریت بر اساس نظام آماری اطلاعات، بیش از آن حدی است که بتوان آن را به طور متمرکز ارزیابی کرد و به همان مقیاس به کار برد. در نتیجه، با وجود این که کشورهای حاکم به طور حتم از نظر اطلاعاتی غنی هستند، این که دارای غنای علمی حقیقی نیز باشند جای سوال جدی است. در مقابل، مردمان کشورهای کوچک و تحت سلطه می توانند به غنای دانش حقیقی دست یابند، چرا که دانش و اطلاعات مردم این کشورها که با کسب تجاری در زمینه کمبودها، فقر، سختی، درد، وابستگی، و ظلم و ستم همراه می باشد. عمیق، پایدار و ابدی است.

چنانچه تفاوت ذکر شده بالا میان اطلاعات و دانش را بپذیریم، در این صورت گسترش سیستم های اطلاعاتی به صورت کمی برای هر کشور در حال توسعه نامعقول و بی دلیل خواهد بود، و هدف باید بطور کلی بهبود کیفی این نظام باشد. در عصر جدید، اطلاعاتی شدن به معنای بین المللی شدن - جهانی شدن - است و این روند همواره همانندسازی فرهنگها را به دنبال خواهد داشت (بیکر، ۱۹۹۳).

به طور طبیعی هر ((فرهنگ)) متعلق به یک محل یا منطقه خاص، و در برگیرنده دانش جامع و اندوخته شده نسل ها، و بازتاب استعدادها و ویژگی های یک گروه در مقایسه با دیگر گروه هاست که در زبان و لهجه ظهور می یابد و احساس تعلق به یک سرزمین و هویت آبا و اجدادی را به همراه دارد. دقیقاً به خاطر همین احساس است که نمی توان فرهنگ را به عنوان یک ابزار مورد استفاده خصوصی یا تجاری قرار داد.

اهداف برنامه ریزی اطلاعات

((ماهیت حقیقی فرهنگ، همانگونه که ما معتقدیم، در تفکر و اعمال ما، در گرایش ها، شکل اجتماعی و اعتقادات مذهبی ما نهفته است)) (گوتس، ۱۹۷۶).

دو نظر متفاوت درباره اثرات رسانه های همگانی در جامعه وجود دارد. منتقدان بر این باورند که رسانه های جمعی مسئول جنایت های روزافزون و تضعیف روحیه عمومی از یک سو و کاهش حس خلاقیت و نگرش صحیح سیاسی از سوی دیگرند. حامیان رسانه های جمعی معتقدند که این رسانه ها عامل آشکارسازی فساد مالی، افشای تحولات سیاسی، تبادل اطلاعات و افکار و عقاید می باشند.

گذشته از این بحث بی انتها، با اطمینان می توان ادعا کرد که رسانه های جمعی در افزایش توان اطلاعاتی جامعه سهم بسزایی دارند.

مدت زمان موردنیاز برای پذیرش تحولات فرهنگی در جوامع سنتی و تحقق روند توسعه فرهنگی - اقتصادی را باید محاسبه کرد سیستم ارتباطات جمعی به علت ظرفیت بالای اطلاعاتی، در برنامه ریزی بلندمدت جامعه می تواند نقش موثری ایفا کند. به منظور هماهنگ سازی روند توسعه، فراهم ساختن کانال های اطلاعاتی و تبادل اطلاعات امر مهمی شمرده می شود.

روند مدرن سازی نباید ارزش های فرهنگی را تغییر دهد و با غیرانسانی کردن فرهنگ بومی مانعی در روند توسعه گردد. برنامه اطلاعاتی، روند توسعه و اهداف آن را تجزیه و تحلیل می نماید. این برنامه عوامل اجتماعی و فرهنگی توسعه و نیز ظرفیت ابداع و مدرن سازی جامعه در حال توسعه را فراهم می کند. چنین برنامه ای می تواند هرگونه فاصله اطلاعاتی ناشی از روند نوآوری را نشان دهد. یک برنامه ریزی اطلاعاتی می تواند به فعالیت برنامه ریزی شده و جزئی تر تبدیل شود که روند قابل ملاحظه اطلاعات را بر اساس دانش و اطلاعات اجتماعی - فرهنگی روند مدرن سازی، امکان پذیر می سازد. تهیه برنامه اطلاعاتی را می توان به چندین مرحله تقسیم کرد. در حالی که برنامه ریزی توسعه در مراحل اولیه خود تنها راهبردهای دولتی برای اتخاذ تدابیر لازم به منظور روشن شدن مسائل و ارضای نیازهای منطقه ای را تعیین می کند، اهداف تبادل اطلاعات به راهبردهای اجتماعی و مسائل ارتباطی روند توسعه اشاره می کند. تصمیم در مورد شرایط سیاسی، اجتماعی و اقتصادی کشورهای در حال توسعه ناشی از تصمیم گیریهای مسئولان یا مراکز تصمیم گیرنده در کشورهای در حال توسعه است. سازمان ها و موسسات مسئول برنامه ریزی باید این تصمیمات را مرتبط کنند و به نظم درآورند. اما تاثیر بسزای برنامه ریز در هماهنگ سازی نظام هدفمند، ارتباط اهداف عملی و شیوه ارائه اطلاعات برای تصمیم گیری نهایی مراکز مربوطه امری گریزناپذیر است.

هدف سیاست ها و برنامه ریزی اطلاعاتی، استفاده از فن آوری های اطلاعات در انجام طرح ها و فعالیت های برنامه ریزی شده برای گروه مخاطب خاص بوده و در راستای اهداف روند توسعه و مقاصد تعیین شده به منظور کاربرد صحیح فن آوری اطلاعات می باشد. علاوه بر آن، تبادل اطلاعات محیط فرهنگی - اجتماعی بومی را بارور می سازد و به عنوان یک عامل تمایزدهنده، در روند توسعه قرار می دهد؛ بدین ترتیب نه تنها از نابودی فرهنگ بومی جلوگیری می کند، بلکه روند مفیدی را در خدمات اطلاع رسانی ارائه می دهد.

خدمات ارتباطی منطقه ای و محلی موجود می تواند اطلاعات توسعه را ایجاد و تقاضاهای کاربران را آماده و نیازهای اطلاعاتی روند توسعه را برطرف نماید. ارتباطات توسعه، جزو هنر و دانش ارتباطی بشر به شمار می آید و عاملی در تغییر و تحول سریع یک کشور از وضعیت فقر به وضعیت پویا، و رشد اقتصادی به سوی ایجاد کیفیت اقتصادی - اجتماعی بهتر و غنا و تکامل توان بشری است. به منظور ایجاد اطلاعات موردنظر و ضروری در روند توسعه موارد زیر را باید در نظر گرفت:

- ۱- بررسی توانمندی های ارتباطی منطقه و تعیین نوع فن آوری مورد استفاده در روند اطلاعاتی منطقه؛
- ۲- تجزیه و تحلیل اطلاعاتی که مبادله می شوند و ساختاربندی آنها و نیز اقدامات اولیه به منظور آماده سازی مخاطب برای اشاعه اختراعات جدید؛
- ۳- هماهنگ سازی محتوای اطلاعات برای یکسان سازی با نمادهای سنتی ارتباطی مخاطب، به منظور ساماندهی اطلاعات و جلوگیری از عواقب به کارگیری این نوآوری ها؛
- ۴- بالابردن ارزش مدیریت اطلاعات و تعیین اهمیت به کارگیری اطلاعات مربوط به اختراعات و ابداعات جدید.

زمانیکه تبادل اطلاعات موردنظر به نتیجه برسد، مخاطب قادر به پردازش اطلاعات در راستای اهداف توسعه و پیوند تجارب خود با اطلاعات جدید خواهد بود. اهداف تبادل اطلاعات برای مخاطب باید در برگزیده بینش صحیح و قابل استفاده و راهگشای تجارب قبلی باشد.

سازمان های سیاستگذار و پشتیبان توسعه باید در روند تبادل اطلاعات هماهنگ باشند و اطلاعات مربوط به نوآوری ها را به سوی سازگاری و بومی کردن آنها هدایت کنند. این هماهنگ سازی ما را قادر به دستیابی به مخاطبان مستقیم و غیرمستقیم، و برطرف کردن کمبودهای اطلاعاتی می سازند. شکل دهی معیارهای تصمیم گیری به معنای داشتن یک نمودار سازمانی برای برنامه و فعالیت های توسعه است. این امر به موانع اجتماعی و اقتصادی از یک سو و استفاده صحیح از منابع، بودجه و دانش فنی از سوی دیگر بستگی دارد.

فعالیت های اطلاع رسانی که بر اساس عوامل اجتماعی - اقتصادی شکل گرفته اند در فعالیت های همراه با نوآوری و اختراع موثر خواهد بود. در صورتی که نقطه زمانی مربوط تعیین گردد، این فعالیت ها را می توان هماهنگ ساخت و به موقع به کار بست.

فعالیت های یک برنامه توسعه باید طی فعالیت های اطلاع رسانی عملی شود، از این رو ضروری است برنامه ریزان اطلاعات و توسعه بر اساس یک برنامه ریزی زمان بندی شده و به طور هماهنگ عمل کنند. در کشورهای در حال توسعه، بودجه بندی طرح های توسعه و کاربرد خدمات اطلاع رسانی و پراکندگی آنها در سطح کشور نیز متفاوت است. برخی از این کشورها که دارای درآمد نفتی هستند هیچ گونه مشکلی در تامین بودجه فعالیت های اطلاع رسانی ندارند.

در عمل، بیشتر مشکلات تولید تنها ناشی از تامین نشدن بودجه کلان نیست، بلکه از شکل ناصحیح بودجه بندی و روند هزینه کردن آن است. در اینجا باید علاوه بر این مشکلات، میزان صلاحیت را نیز مد نظر داشت که غالباً مانع هماهنگی لازم بین نمایندگی های مختلف دولتی می شود و در نتیجه می توان از تامین بودجه یک طرح تکمیلی امتناع کرد.

اگر بودجه بندی یک برنامه توسعه بر اساس طرح اطلاعاتی پایه ریزی شود، تامین بودجه آن نیز ایجاد مشکل نخواهد کرد. وضعیت مطلوب زمانی است که برنامه بودجه بندی بر اساس اطلاعات لازم شکل گرفته و ارائه شود.

به منظور استفاده صحیح و معنی دار از خدمات اطلاع رسانی موجود در یک کشور در حال توسعه، وزارتخانه های ذیصلاح مانند وزارت فرهنگ و آموزش عالی باید با وزارتخانه های ذیربط مانند کشاورزی، صنایع و غیره در تامین بودجه خدمات اطلاع رسانی منطقه ای همکاری کنند.

نتیجه

در جمهوری اسلامی ایران که سرمایه گذاری عظیمی در زمینه های مختلف اقتصادی (کشاورزی، صنعت، خدمات بهداشتی، آموزشی و پرورشی) صورت گرفته است، یک نظام ملی اطلاع رسانی نیازهای اطلاعاتی محققان، برنامه ریزان، مدیران اجرایی، مشاوران، معلمان و گروه های آموزشی را فراهم می آورد. در حقیقت برای توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، آموزشی و پژوهشی، یک نظام ملی اطلاع رسانی بر اساس زیرساختارهای ملی موردنیاز است، و این امر، همکاری مراکز اطلاع رسانی، کتابخانه ها و نیز شبکه های اطلاع رسانی را می طلبد. عملکرد نظام ملی اشاعه اطلاعات به شرح زیر است:

۱- شمول بر سیاست و خط مشی های اطلاعاتی که ارتباط بین بخش های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و نیز زیرگروه های آنان را مشخص کند؛

- ۲- فراهم ساختن برنامه های خاص برای هدایت، گردآوری، آماده سازی و اشاعه اطلاعات در تمامی زمینه های فعالیت علمی در کشور به منظور استفاده تمام مؤسسات آموزشی و پژوهشی از مراکز اشاعه اطلاعات؛
- ۳- ایجاد سیستم ارزیابی برای تقویت مراکز اطلاع رسانی تا واحدهای ذیربط همواره در بهبود کار خود بکوشند؛
- ۴- بررسی برنامه های مناسب آموزشی و تربیت نیروی انسانی مورد نیاز ضمن هماهنگی با سازمان های دولتی و خصوصی به منظور پویایی مراکز اطلاعاتی؛
- ۵- اقدامات لازم برای تدوین یک برنامه جامع تجهیزات فن آوری اطلاعاتی با همکاری دیگر سازمان های ذیربط؛
- ۶- تاسیس یک شبکه اطلاع رسانی و مجموعه های اطلاعاتی در سازمان ها و مؤسسات دولتی و غیردولتی؛
- ۷- همکاری های بین المللی با سازمان هایی چون ((یونسکو))^(۸)، ((یونیسیت))^(۹)، ((فید))^(۱۰)، ((آستینفو)) و دیگر مراکز و مؤسسات مشابه و نیز پایگاه های اطلاعاتی و شبکه های اطلاع رسانی.

پی نوشت ها:

- 1- Information society
- 2- The Information poor
- 3- The Information rich
- 4- Information industry
- 5- Information market
- 6- Information worker
- 7- UNESCO
- 8- UNISIST
- 9- FID
- 10- UNIDO

منابع

1. Bankes, Builder et-al: Seizing the moment: Harnessing the information technologies, 1992.
2. Becker, Joerg: Information for all or Knowledge for the Elite, Int. Forum Int. and Docum. Vol. 18, No 1, 1993.
3. Bodi, S. : "Through a glass darkly: Critical thinking and bibliographic Instruction," Catholic library world, 61 (6). 1990
4. Breivik, P. S., & Gee, E. G.: Information literacy: Revolution in the Library. New York. Macmillan. 1989.
5. Forester, Tom: The electronic cottage revisited: towards the flexible workstyle. Urban futures, 1992.
6. Goetze, Dieter: Entwicklungssoziologie Goldman' studienreihe Geseuschft, Muenchen, Germany, 1976.
7. Gerber, C. P. . stossberg, M. Massen kommunikation und die organization politischer interessen, Germany, 1969.
8. Halal, William E. : The Information Technology Revolution: Computer hardware, Software and services in the 21 st century. Technological Forecasting and social changes, 1993.
9. Hendrik son Kurt H. : Reineecker Martin: Praktische Entwicklung spolitik (Data projekte), Duesseldorf, 1971.

10. Joengscher, C. : Productivity and the Information economy. Mlt research program on communications policy. Cambridge, MA: Massachusetts Institute at Technology. 1983.
11. Lyon, David: The Information Society: Issues and Illusion. Cambridge. UK. Pality press, 1988.
12. Machlup. F. and Mansfield, Una. (eds): The study of Information. New york: Wiley. 1983.
13. Martin, William J. : Global Information Society, 2, Rev. ed. 1995.
14. Masuda, Yoneji: Computopia. In: The Information Technology. 1985.
15. Poirier, Rene: "The Information Economy Approach: Characteristics, Limitations and Future Prospects." The Information Society, 1990.
16. Porat, Marc Uri: The information economy: definition and measurement. Washington D. C. Us Department of Commerce, Office of Telecommunications. 1978.
17. Targowski, Anderws: The Information Society, Strategies and Architecture of the Electronic Global village, 1990.
18. "Information Literacy and the Business schools" Journal of Education for Business, 1994.
19. Group of Serven Pilot Projects of the Global Information Society. Magazine, Presidents & prime Ministers. May / June 1995.